

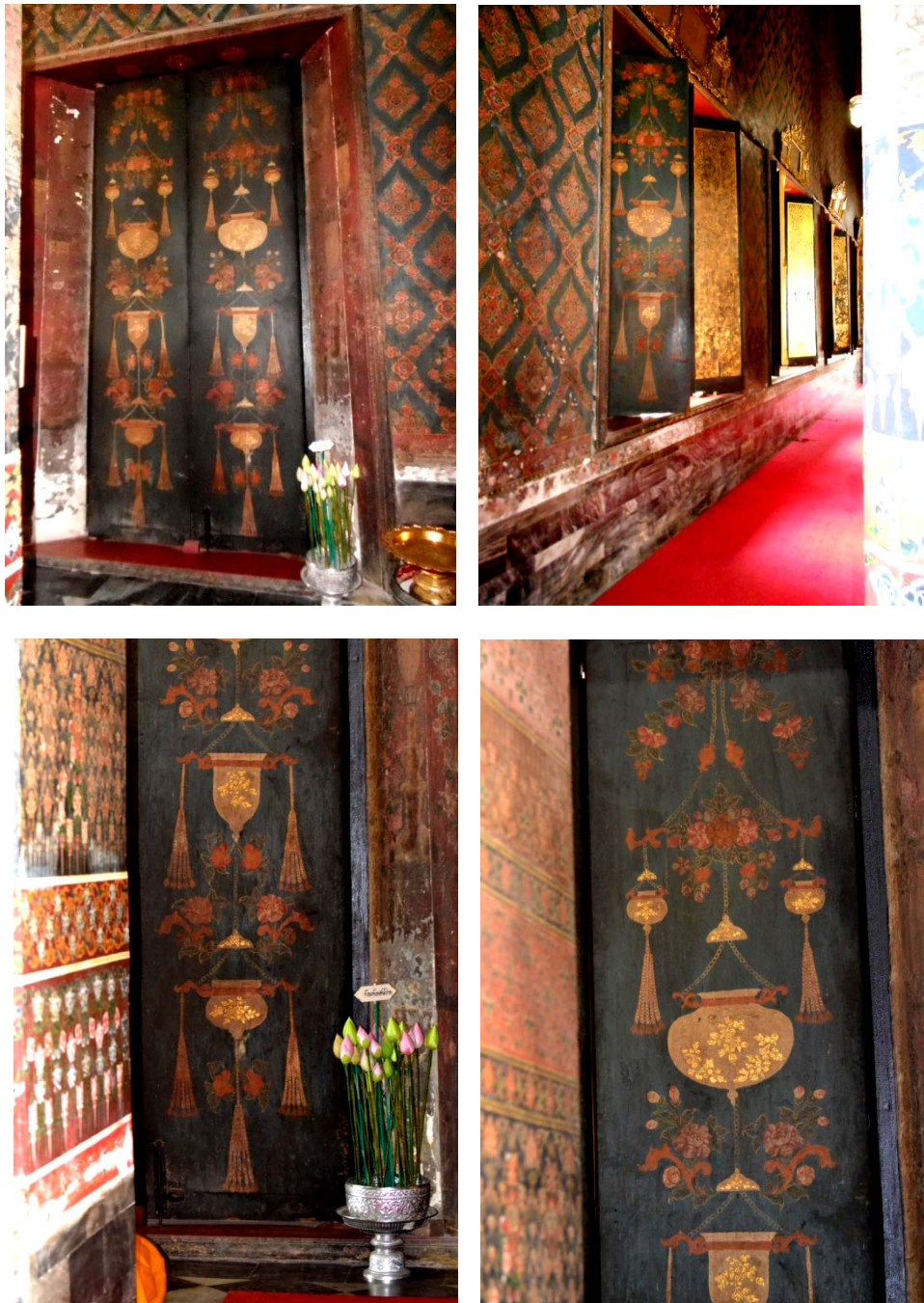
10 วัดเทพธิดารามวรวิหาร

วัดเทพธิดาราม เป็นวัดที่รัชกาลที่ 3 ทรงสร้างเพื่อเฉลิมพระเกียรติ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ หรือสมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าวิลาส พระราชธิดาองค์ใหญ่ แต่เดิมวัดนี้ชื่อ “วัดบ้านพระยาไกลสวนหลวง” ส่วนชื่อ “วัดเทพธิดาราม” นั้นเป็นนามพระราชทานที่รัชกาลที่ 3 ทรงประทานให้เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ หรือสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าวิลาส พระราชธิดาองค์ใหญ่ในรัชกาลที่ 3 ซึ่งมีพระสิริโฉมงดงามและทรงได้รับใช้เป็นทีโปรดปรานอย่างยิ่งของพระราชบิดา วัดนี้สร้างเมื่อ พ.ศ. 2379 และสร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2382²⁹

การพัฒนาเรื่องเครื่องตกแต่งอาคาร มีเพียงแต่เฉพาะสถาปัตยกรรมแบบพระราชนิยมเท่านั้น แต่ในสถาปัตยกรรมแบบไทยประเพณีในสมัยนี้ ยิ่งก่อให้เกิดรูปแบบการตกแต่งด้วยลวดลายแบบใหม่ที่เป็นการผสมผสานกันระหว่างศิลปะจีนกับศิลปะตะวันตก อาทิเช่นลวดลายบริเวณหน้าบัน นิยมลวดลายดอกพุดตานใบเทศเป็นการลงรักปิดทองประดับกระจกสี การตกแต่งซุ้มประตูและหน้าต่างตกแต่งด้วยลวดลายปูนปั้นปิดทองประดับกระจกเป็นลวดลายดอกพุดตานใบเทศหรือเครื่องอาวุธต่าง ๆ การทำซุ้มเสมาของพระอุโบสถ ซุ้มประตูทางเข้าวัด ฯลฯ ที่เป็นอิทธิพลแบบตะวันตกมาประกอบในการตกแต่งพระอาราม แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลจากต่างประเทศที่เข้ามามากในสมัยรัชกาลที่ 3 นี้ และเมื่อต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อิทธิพลศิลปะและสถาปัตยกรรมจีนก็ค่อย ๆ เสื่อมความนิยมลง คงเหลือแต่ความนิยมศิลปะตะวันตก...สามารถสรุปได้ว่าช่างไทยได้นำเอาความรู้ที่ถ่ายทอดผ่านมาจากช่างชาวจีน กับคติความเชื่อทางพุทธศาสนาของไทย มาแสดงออกผ่านกระบวนการออกแบบสถาปัตยกรรมไทย โดยสันนิษฐานว่าช่างได้ศึกษาในเรื่องคติความรู้ และความเชื่อทั้งสองรูปแบบอย่างลึกซึ้งจนสามารถถ่ายทอดออกมาทางสถาปัตยกรรมได้อย่างน่าตื่นตาตื่นใจตามความนิยมและสภาพสังคมในช่วงเวลานั้น โดยเฉพาะความนิยมขององค์พระมหากษัตริย์ อันเป็นผู้ทรงอิทธิพลที่ก่อให้เกิดแรงบันดาลใจต่อช่างผู้สร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรม และเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการสร้างสรรค์ต่อการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะรัชกาล³⁰

²⁹ สุพรรณิ. 2554. ตามรอยประวัติศาสตร์เกาะรัตนโกสินทร์. หน้า 192-193.

³⁰ ปิยะมาศ สุขพลับพลา. 2546. การศึกษาเปรียบเทียบสถาปัตยกรรมพระอารามหลวงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว : กรณีศึกษาวัดเทพธิดารามวรวิหาร วัดราชนัดดารามวรวิหาร วัดเฉลิมพระเกียรติวรวิหาร. หน้า 362-363

ภาพที่ 151 โคมหวดและโคมหม้อตกแต่งด้วยพวงอุบะบริเวณช่องประตูและหน้าต่างในพระอุโบสถ
(ที่มา : ถ่ายเมื่อ 27 กรกฎาคม 2555)

ด้านรูปแบบงานศิลปะประดิษฐ์ จากภาพเป็นตกแต่งโคมหวดและโคมหม้อด้วยพวงอุบะแขกหรือพวงเต้าร้างบริเวณช่องประตูและหน้าต่างในพระอุโบสถ ซึ่งพวงอุบะแขกหรือพวงเต้าร้างนี้มีลักษณะเป็นอุบะขาเดียวตั้งแต่สี่สายขึ้นไปนำมามัดรวมกัน ปลายดอกตูมยาวเสมอกัน ความยาวขึ้นอยู่กับกา

นำไปใช้ประกอบกับประเภทของงาน ซึ่งภาพนี้เป็นการตกแต่งโคมหวดและโคมหม้อด้วยพวงอุบะแขกหรือพวงเต้าร้างจึงมีความยาวมาก

ด้านรูปแบบงานศิลปะไทย เป็นงานจิตรกรรมฝาผนังบริเวณช่องประตูและหน้าต่างในพระอุโบสถ เป็นภาพการพวงอุบะแขกหรือพวงเต้าร้างตกแต่งโคมหวดและโคมหม้อ ซึ่งเครื่องประทีปนี้เป็นการพัฒนามาจากอจกัลับที่ไม่สู้ทนลมและมักจะดับ เมื่อมีลมกระโชกพัดแรง ต่อมาได้มีผู้คิดประดิษฐ์ให้ป้องกันลมพัดไฟดับได้เรียกว่าโคมเป็นประเภทตะเกียงมีสิ่งห่อหุ้มดวงไฟ เช่น กระดาษ ผ้า และกระจกแต่ให้แสงสว่างลอดออกมาได้ มีชื่อเรียกตามวัสดุที่นำมาห่อหุ้มดวงไฟ เช่น โคมหม้อ โคมหวด ซึ่งเป็นเรียกตามลักษณะของรูปทรงโคมที่ทำด้วยแก้วอย่างแรกที่มีักพบเห็นกันได้ไม่ยาก โคมเหล่านี้มีแขวนประจำในพระอุโบสถ หรือพระวิหาร โคมทำด้วยแก้วได้ใช้ตามประทีปในยามค่ำคืนทำรูปทรงเป็น 2 แบบโคมแบบแรกทำเป็นรูปทรงคล้ายหม้อดินเรียกว่าโคมหม้อ โคมแก้วแบบหลังนั้นทำเป็นรูปอย่างทรงกระบอกแต่ทำกันมน คล้ายหวดดินเผาจึงเรียกว่าโคมหวด โคมทั้ง 2 แบบนี้เลี่ยมปากด้วยปลอกทำด้วยทองเหลืองติดขอแขวนสายโซ่สามเส้น โยงขึ้นไปรวมกันติดห่วงตอนบนมีที่บังความร้อน จากภาพเป็นโคมแก้วที่มีการเขียนลวดลายตกแต่งเป็นลายดอกไม้คล้ายลายพุดตานด้วยสีทอง

ด้านการจัดวาง จากภาพเป็นตกแต่งโคมหวดและโคมหม้อด้วยพวงอุบะแขกหรือพวงเต้าร้างบริเวณช่องประตูและหน้าต่างในพระอุโบสถ

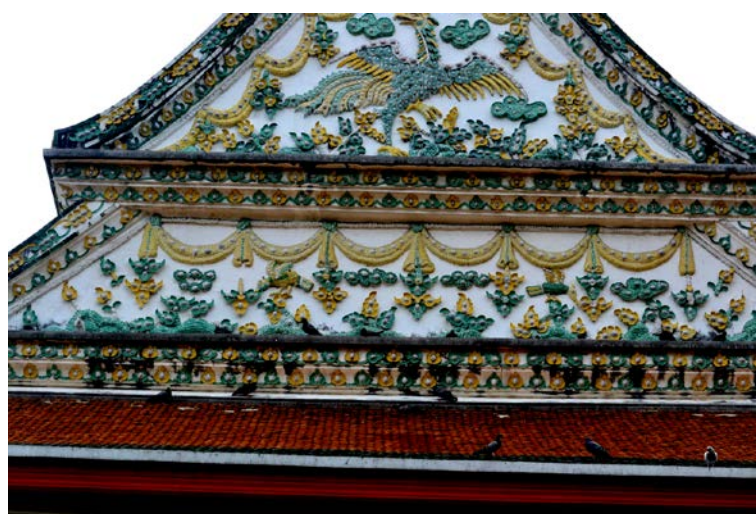

ภาพที่ 152 เฟืองอุบะตกแต่งบริเวณที่ผนังคอสองภายในพระอุโบสถ
(ที่มา : ถ่ายเมื่อ 27 กรกฎาคม 2555)

ด้านรูปแบบงานศิลปะประดิษฐ์ จากภาพเป็นการตกแต่งด้วยงานดอกไม้สดประเภทเฟืองอุบะประดับที่ผนังคอสองภายในพระอุโบสถ เป็นลายเฟืองอุบะดอกไม้โดยมีสายโยงเชื่อมระหว่างพวงอุบะที่เว้นจังหวะแบ่งช่วงเท่า ๆ กัน

ด้านรูปแบบงานศิลปะไทย เป็นงานปูนปั้นประดับที่ผนังคอสองภายในพระอุโบสถ

ด้านการจัดวาง เป็นการปั้นประดับตกแต่งเฟืองอุบะที่ใช้ที่ผนังคอสองภายในพระอุโบสถซึ่งนอกจากนี้ลายเฟืองอุบะที่หน้าบันนี้เป็นการปั้นปูนให้สูงขึ้นมาประดับด้วยกระเบื้องสี

ภาพที่ 153 เฟืองอุบะหน้าบันพระอุโบสถ พระวิหาร และการเปรียญ
(ที่มา : ถ่ายเมื่อ 27 กรกฎาคม 2555)

ด้านรูปแบบงานศิลปะประดิษฐ์ จากภาพเป็นการตกแต่งด้วยงานดอกไม้สดประเภทเฟื่องอุบะประดับหน้าบันพระอุโบสถ พระวิหาร และการเปรียญ โดยมีสายโยงเชื่อมระหว่างฟองอุบะที่เว้นจังหวะแบ่งช่วงเท่า ๆ กัน

ด้านรูปแบบงานศิลปะไทย เป็นงานปูนปั้นประดับหน้าบันพระอุโบสถ พระวิหาร และการเปรียญ ซึ่งหน้าบันของพระวิหารจะต่างจากพระอุโบสถ ที่พระอุโบสถจะมีนกฟากก็คือหงส์ที่คนไทยอาจจะเรียกว่า ไก่ฟ้า เนื่องจากว่าอันนี้หางกุด ซึ่งพญาหงส์ หางหงส์จะยาวเหมือนกับนกยูง ซึ่งเป็นสัตว์มงคลของจีน หงส์หรือนกฟากจะปรากฏตัวในดินแดนที่ถึงพร้อมด้วยธรรมะ พญานกนี้ถือเป็นเครื่องหมายพระราชนิ คู่กับมังกรซึ่งเป็นเครื่องหมายของพระราชา พญานกจะมาปรากฏให้เห็นเมื่อพระมหากษัตริย์ทรงพระราชธรรมเป็นเครื่องหมายว่า สวรรค์ทรงโปรดปราน ช่างปั้นรูปนี้เป็นภาพประธานของหน้าบัน นอกจากนี้ลายเฟื่องอุบะเป็นสัญลักษณ์ของงานดอกไม้เป็นงานดอกไม้สดของฝ่ายใน เนื่องด้วยเป็นวัดที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 ทรงประธานให้เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ หรือสมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าวิลาส พระราชธิดาองค์ใหญ่ในรัชกาลที่ 3 ซึ่งมีพระสิริโฉมงดงามและทรงได้รับใช้เป็นที่โปรดปรานอย่างยิ่งของพระราชบิดา การตกแต่งพระวิหาร พระอุโบสถ ศาลาการเปรียญจึงมีการออกแบบลวดลายให้สวยงามแบบสตรี

ด้านการจัดวาง เป็นการปั้นประดับตกแต่งเฟื่องอุบะที่ใช้ตกแต่งหน้าบันพระอุโบสถ พระวิหาร และการเปรียญ ซึ่งนอกจากนี้ลายเฟื่องอุบะที่หน้าบันนี้เป็นการปั้นปูนให้สูงขึ้นมาประดับด้วยกระเบื้องสี

ภาพที่ 154 มาลย์ตกแต่งซุ้มประตู

(ที่มา : ถ่ายเมื่อ 27 กรกฎาคม 2555)

ด้านรูปแบบงานศิลปะประดิษฐ์ เป็นมัลลัชชายเดียวหรือมัลลัชกลมชายเดียวนี้มีลักษณะเป็น พวงกลมมีอุบะห้อยเป็นชายเพียงพวงเดียว ซึ่งบางคนเรียกว่า มัลลัชมือ มัลลัชข้อมือ หรือมัลลัชคล้อง แขน ถ้าหากมีการทูลเกล้า ฯ ถวายก็เรียกว่า มัลลัชข้อพระกร ใช้สำหรับคล้องมือ คล้องแขน หรือบูชา พระ จากภาพเป็นการนำมัลลัชกลมชายเดียว ตกแต่งหน้าบันซุ้มประตู ซึ่งมัลลัชชายเดียวเป็นสัญลักษณ์ ของการแสดงความเคารพที่มอบให้ผู้ใหญ่ หรือการบูชาสิ่งที่ดีจนเคารพนับถือ

ด้านรูปแบบงานศิลปะไทย เป็นงานปูนปั้นประดับตกแต่งซุ้มประตู

ด้านการจัดวาง เป็นการปั้นประดับตกแต่งด้วยมัลลัชชายเดียว หรือมัลลัชกลมชายเดียวที่ใช้ ตกแต่งซุ้มประตู

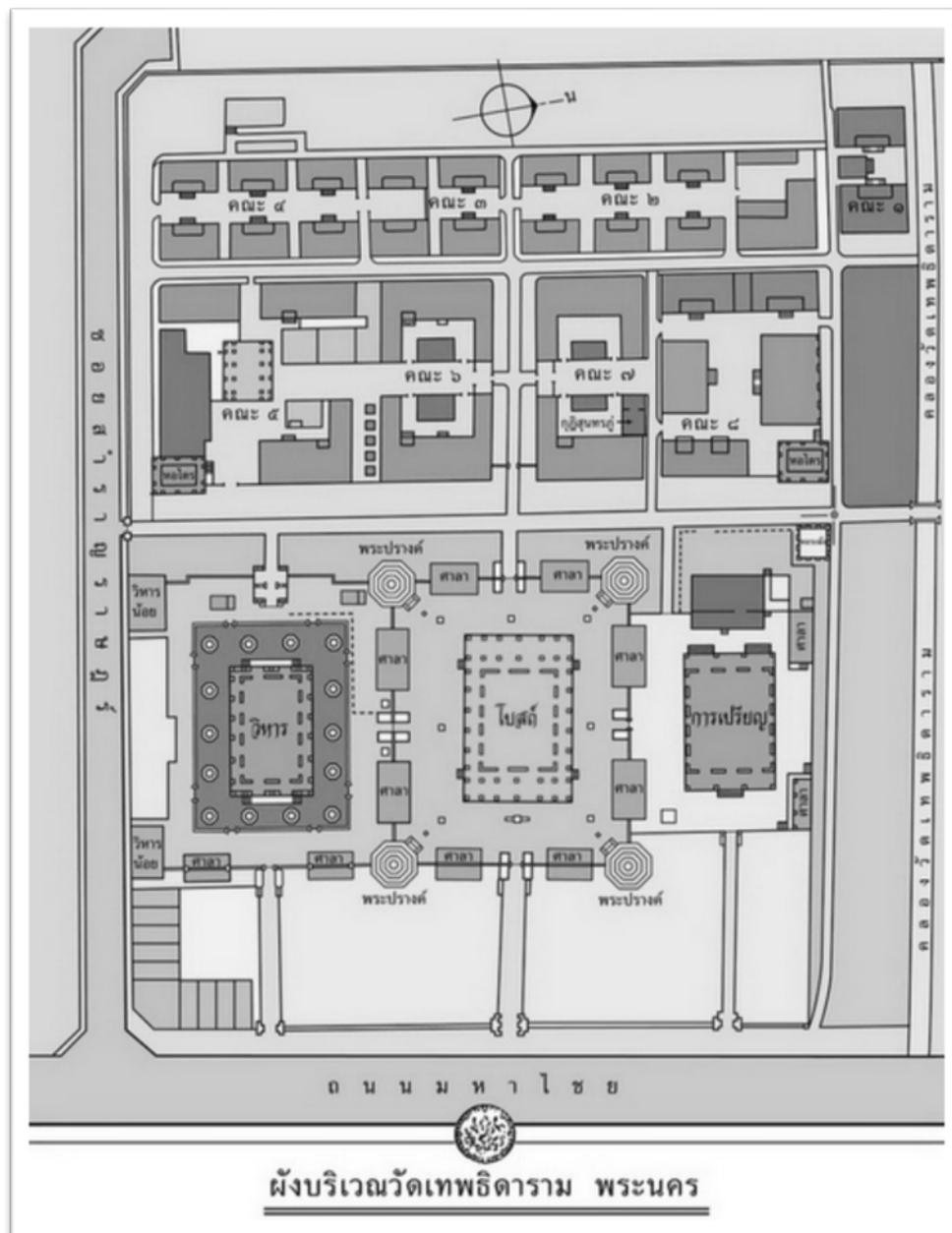

ภาพที่ 155 ลายเฟื่องอุบะที่ใช้ตกแต่งเจดีย์หน้าการเปรียญ
(ที่มา : ถ่ายเมื่อ 27 กรกฎาคม 2555)

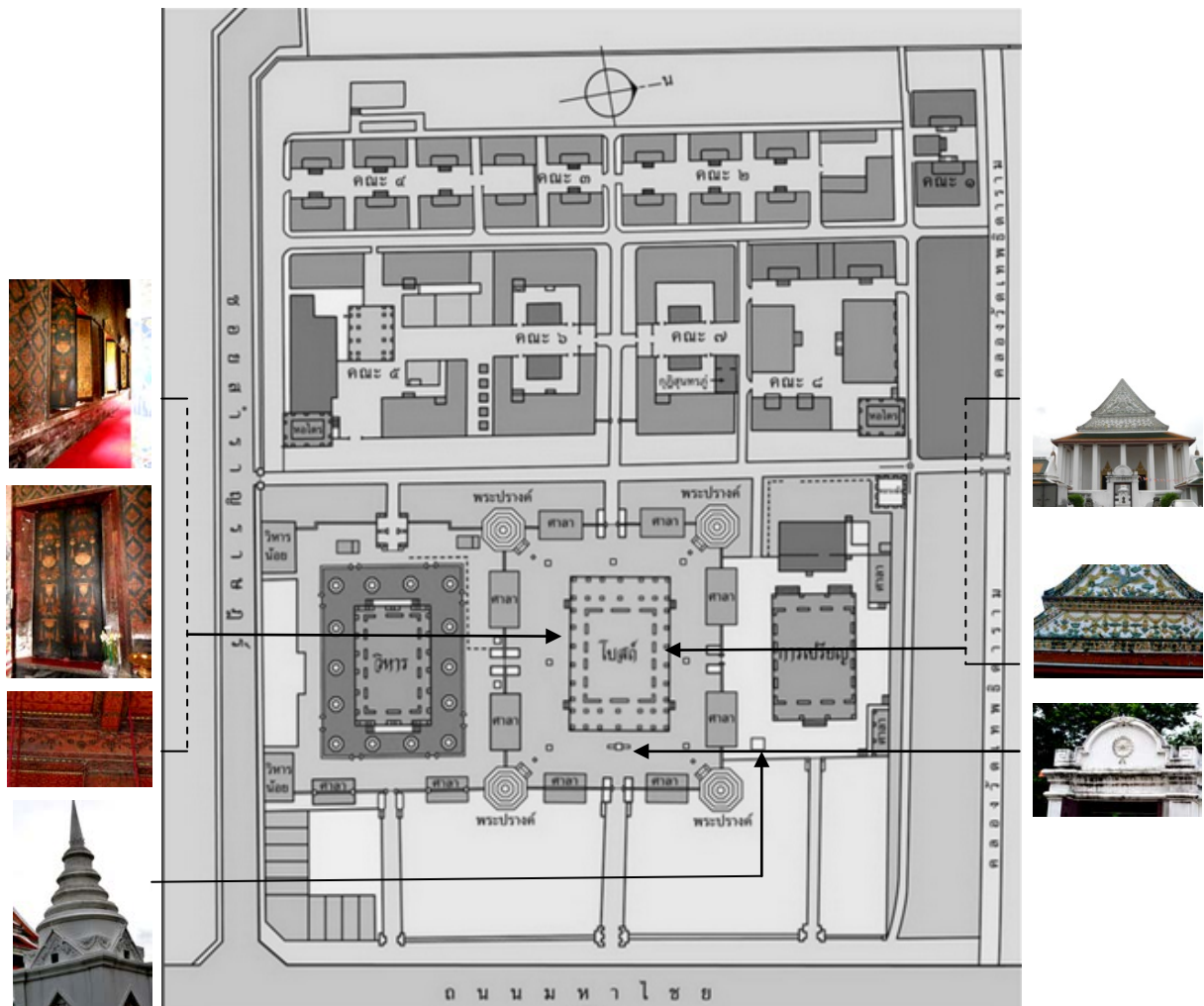
ด้านรูปแบบงานศิลปะประดิษฐ์ จากภาพเป็นการตกแต่งด้วยงานดอกไม้สดประเภทเฟื่องอุบะ
ประดับเจดีย์หน้าการเปรียญ โดยมีสายโยงเชื่อมระหว่างพวงอุบะที่เว้นจังหวะแบ่งช่วงเท่า ๆ กัน

ด้านรูปแบบงานศิลปะไทย เป็นงานปูนปั้นประดับเจดีย์หน้าการเปรียญ

ด้านการจัดวาง เป็นการปั้นประดับตกแต่งเฟื่องอุบะที่ใช้ตกแต่งเจดีย์หน้าการเปรียญ

ภาพที่ 156 แผนผังภายในวัดเทพธิดารามวรวิหาร
(ที่มา : กรมศิลปากร)

ภาพที่ 157 แผนผังและตำแหน่งการจัดวางงานศิลปะประดิษฐ์ในงานศิลปะไทย
ภายในวัดเทพธิดารามวรวิหาร